

Література:

1. Ilchuk M., Kyrychenko A., Vodnitskyi M. Development of e-Commerce in Ukraine in the War and Post-War Conditions. *Science and Innovation*, 2023. № 19(3), 3–14. URL: <https://doi.org/10.15407/science19.03.003>
2. Mordor Intelligence. URL: <https://www.mordorintelligence.com/industry-reports/china-food-service-restaurant-market-market-size>
3. Daxue Consulting. URL: <https://daxueconsulting.com/restaurant-market-china/>
4. Statista. URL: <https://www.statista.com/topics/5301/catering-industry-in-china/#topicOverview>
5. Fortune Business Insights. URL: <https://www.fortunebusinessinsights.com/china-food-service-market-107657>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-442-2-11>

Кіслов Д. В.

ORCID: 0000-0002-9112-9832

доктор наук з державного управління, доцент, керівник

ТОВ «Міжнародне бюро корпоративної аналітики і консалтингу»

м. Київ, Україна

КОДЕКС ДЕРЖАНОСТІ КОНФУЦІЯ ТА СУЧАСНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ЗАКОНУ

Ключові слова: Китай, верховенство закону, державність, Конфуцій.

Державність у сучасному національному розумінні цього поняття, яке досі не має чітко усталеного конкретного смислового визначення, застосовується у різних аспектах, які пояснюють особливості функціонування держави. Це поняття, зокрема, розкриває якісні характеристики та властивості державно-організованого суспільства, що знаходиться на конкретному історичному етапі розвитку. Державність розглядається як динамічна система зв'язків, стосунків, інститутів державної влади, що обумовлена особливостями соціально-економічного і політичного устрою, духовними та моральними чинниками життєдіяльності народу в певних обставинах соціальної еволюції [1, с. 205]. Таким чином, термін «державність», який має багато політологічних і державно-правових відтінків, може бути використаний для пояснення конкретних явищ у історико-правовому вимірі.

Успішна професійна міжнародно-політична та юридична діяльність, у тому числі в статусному сенсі, потребує широкої ерудиції й ясного

усвідомлення процесу історичного розвитку концепції державності, особливості її реалізації в різних країнах світу на сучасному етапі глобалізації. Розуміння походження генетичної бази процесів і проявів державності у контексті правового розвитку дозволяє логічно оцінювати й орієнтуватись у сьогоденні та збагнути тенденції, які зможуть правильно передбачити майбутнє. Багато чого з'ясується у цьому сенсі з розкриття конкретних фактів історико-правового досвіду світового цивілізаційного розвитку. Особливе місце стосовно таких порівнянь займають першооснови становлення наукових понять і теоретичних ідей щодо основ державності, яке відбулося за кілька століть до н.е., коли почало формуватися філософсько-правове розуміння світу й буття в ньому людини [2, с. 11, 12].

У наш час знову загострився науковий і практичний дискурс навколо питань визнання, впровадження, функціонування принципу верховенства закону у різних країнах світу, в тому числі в азіатському регіоні, насамперед, у КНР. Також триває міжнародна дискусія стосовно єдності або розбіжності понять: «верховенство права» і «верховенство закону». При цьому часто-густо ці питання пов'язуються з процесом демократизації і розглядаються тільки з позицій їх трактування в юридичній американській і європейській практиці, але ігнорується східне традиційне, корінне, національне й органістичне розуміння ролі та значення законів у контексті державотворення й державності. Історико-державні та історико-правові дослідження зарубіжних країн, що націлені на встановлення конкретних фактів і заохоту до розвитку правових відносин у тих чи інших державах світу, дали б поштовх теоретичному осмисленню історичних процесів формування державності. Особливість буття права і нерозривна пов'язаність із ним країн обумовлює сучасний стан таких явищ [2, с. 15]. Саме через дослідження цих історичних факторів можливо встановити коріння спільності та відмінності рис різних правових систем Сходу й Заходу. Використання історико-порівняльного методу дозволяє якісно: відтворити картину минулого в ракурсі сучасних понять; усвідомити те, як історично склалося розмаїття державно-правових явищ; зрозуміти становлення поняття державності у сучасному світі. Серед плеяди перших вчителів людства в цьому питанні у Китаї визначаються постаті Лао Цзи та Конфуція.

Конфуцій або Кун Фу Цзи (Шановний Учитель Кун, 551–479 рр. до н.е.), вперше встановив загальну концепцію державності, деякі положення якої продовжують впливати і на сучасність. У вченні мислителя, що оформлено його учнями в трактат «Лунь юй» («Бесіди і судження»), простежується спрямованість на розбудову ідеальної моделі держави, що знаходиться у гармонійних взаємовідносинах

з соціальним середовищем. На базі конфуціанства з усіма пізнішими нашаруваннями та у когнітивному синтезі з іншими теоріями соціального розвитку в КНР формується універсальна соціально-політична філософська парадигма, яка відповідно визначає державність [3, с. 68].

Основою всієї державницької діяльності, вважав Конфуцій, повинно бути дотримання норм ритуалу Лі та неухильного слідування виробленим правилам доброзичливості, виваженості та людиноцентричності. У своїх судженнях та висновках, що випливають з сюжетних діалогів трактату, Конфуцій практично встановив декілька кодексів моральної поведінки дієвих персонажів давнього китайського соціуму. Це кодекси: правителя, благородного мужа (шляхетного чоловіка, чиновника), вчителя, учня, комунікації, управління, сімейних відношень тощо. В умовному кодексі державності об'єднуються ті думки мислителя, що стосуються законів та обставин їх дотримання; покарань і примусів; ділового спілкування; взаємовідносин правителя та урядовців; правителя з підданими (з народом). Принциповою основою цього кодексу була безальтернативна вимога дотримання гуманного характеру державності та державотворення. Ідеї кодексу виникли в умовах широкої, гострої й відносно вільної дискусії філософських шкіл Стародавнього Китаю навколо проблеми єднання країни. Дещо в інших умовах формувалися концепції інших провідних вчень. Засновником *філософії даосів* вважається давньокитайський *філософ* Лао Цзи (VII–VI ст. до н.е.), попередник Конфуція. Провідна ідея даосизму полягає в тому, що природа, суспільство, кожна людина окремо підкоряється не Небу, а всезагальному закону – Дао, який вносить порядок у хаос речей [4]. Серед течій політичного спрямування, що поширювались у Стародавньому Китаї, був моїзм, засновник якого Мо Цзи (479–400 рр. до н.е.) проголошував суттєві розбіжності з вченням Конфуція. Це була потужна течія давньої китайської державно-правової думки, що теж спрямовувалася на розбудову державності. Політична філософія моїзму наполягала на однаковому ставленні *до* всіх людей. Вчення легізму, провідником якого був Шан Ян (400–338 рр. до н.е.), ототожнювало право і закон. Перед виконанням законів у державі повинні бути рівні усі. Примус і покарання вважались основним засобом реалізації та дотримання норм законів. Така правова концепція та філософська течія, в основі якої лежало кредо щодо злонамірної природи людини, була характерна для імперської деспотії відповідного часу. Але, згодом, знову поширився інтерес і прихильність до конфуціанства, яке врешті-решт стало домінуючою філософією, що адаптувала та синтезувала в собі надбання інших течій.

Державність, за Конфуцієм, варто спиратися на ретельність у справах, правдивість, любов до людей і заощадливість [5, с. 4, 5]. Тобто,

наголошувалося на необхідності контролю. Інститути держави повинно «тривожить несумірний розподіл» благ і доходів, що веде до відсутності добробуту народу. «При сумірності нема бідності; коли панує гармонія, нема браку людей; де утверджується добробут, там не буває потрясінь», – стверджував мислитель [5, с. 167]. При цьому Конфуцій наполягав на обмеженості права на насилля з боку держави. Мислитель вказував: якщо правитель, посиляючись на закон, досягає свого за допомогою лише покарань, то народ буде остерігатися, але не буде знати сорому. Однак, якщо правити на основі добродетельності й вершити справи згідно з ритуалом, то народ буде виявляти покірність [5, с. 6, 7]. Конфуцій також підкреслював необхідність постійного піднесення чесних над безчесними в усіх державних структурах і вказував на необхідність надійної згуртованості у роботі всіх механізмів й інституцій влади.

Сучасна китайська державність тримається та розвивається на синтезі давньої традиційної правової основи й європейської (романо-германської) системи при утриманні їх у межах комуністичної партійної ідеології та соціалістичної «диктатури народу і пролетаріату». Методологія характеру подібного (в порівняльно-історичному сенсі) об'єднання теж була передбачена Конфуцієм через можливість у подальшому приєднання до його вчення нових ідей, що і було продемонстровано реальним розвитком конфуціанства. З розрізнених фрагментарних висловлювань Конфуція складаються принципи оптимальних взаємовідносин суб'єктів і об'єктів державності, які б збалансовано з однаковою мірою зацікавленості та відповідальності, вірності традиціям і закону працювали, діяли й жили в єдиній державі. Це вказує на те, що мислитель вважав і своєрідним чином нагадував учням, що саме встановлення первинних основ державності передують становленню уявної держави. В уяві китайської спільноти гармонічно співіснує і не викликає будь-яких психологічних протиріч зразок ідеальної державності, що був створений і продуманий два з половиною тисячоліття тому та розуміння своєчасної необхідності оновлення реальної дійсності, у тому числі, в галузі права з урахуванням міжнародної юридичної практики. Тим самим будуть досягнуті нові рубежі процвітання й могутності суспільства, яке вміє осягати «нове, зберігаючи та плекаючи старе» [5, с. 13]. У КНР розроблена і систематизована теорія верховенства закону при соціалізмі з китайською специфікою, що дозволило звільнитися від домінування американської моделі законності, яка спирається на західні правові доктрини. Китайська модель законності має самостійний характер і тип вираження у концепції державності. Спосіб її реалізації базується, з одного боку, на тисячолітніх культурних традиціях та досвіді національних мисли-

телів, а з іншого – встановленим і впровадженим владою країни сталого правопорядку.

Література:

1. Політична енциклопедія / за наук. ред. Ю. Левенця, Ю. Шаповала та ін. Київ : Парлам. вид-во, 2011. 808 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
3. Kislov D. V. Confucius's views on administration and communication. *History of Science and Technology*. 2023. Vol. 13. No 1. P. 65–77.
4. Лао-цзи. Дао Де цзін. Книга про шлях та силу. Київ : Арій. 96 с.
5. Конфуцій. Вислови. Харків : Фоліо, 2018. 222 с.